El dret internacional públic: límits juridic per a enfrontar-se al canvi climàtic

Víctor M. Sánchez

P08/93117/01365

UOC
Universitat Oberta de Catalunya
www.uoc.edu

Índex

1. Conceptes generals 5
1.1. Presentació doctrinal de les lectures 5
1.1.1. Concepte 5
1.1.2. Naturalesa 5
1.1.3. Present i futur 7

1. Conceptes generals

Els conceptes generals que abordarem en aquest mòdul són:

1) Què és el dret internacional?
2) Qui i com es crea?
3) Limitacions derivades de la seva naturalesa
4) El dret internacional del medi ambient: característiques generals

1.1. Presentació doctrinal de les lectures

La regulació principal del canvi climàtic es compon d'un conjunt de normes molt peculiar que coneixem com a dret internacional públic. Un sector d'aquest dret s'ha destinat a regular diferents problemes mediambientals. Es tracta del 'dret internacional del medi ambient' i és en aquests moments la clau de volta per a enfrontar-se a aquest i altres problemes mediambientals globals. L'acció normativa nacional, per definició, és incapaç de reconduir unilateralment un problema mediambiental transfronterer, ja que, en el que és essencial, limita els seus efectes al marc nacional, on té vigor jurídic. El dret internacional públic pot superar aquesta barrera territorial per la seva pròpia naturalesa transnacional. Tanmateix, el dret internacional té les seves pròpies especificitats que poden entorpir també la seva eficàcia.

1.1.1. Concepte

Sota l'expressió *dret internacional* designem un conjunt de normes[1] dirigides, principalment, als estats. És per això que, el dret internacional *és* obligatori en el mateix sentit que qualsevol altra emanació normativa: fixa obligacions per a certs destinataris. Les diferències essencials entre el dret internacional i els drets nacionals se situen en altres plans.

(1)Prohibicions, autoritzacions, mandats, etc.

1.1.2. Naturalesa

En el **dret internacional**, en contrast amb el dret intern:

a) Els procediments de creació, canvi i extinció d'obligacions depenen de la **voluntat** dels estats d'assumir deures concrets i el seu abast, de forma conseqüent amb un dels principis cardinals del sistema, la igualtat sobirana. Això fa que una norma internacional només obligui els estats que manifesten la seva voluntat d'assumir-la com a obligació. Un tractat o un costum internacional, procediments bàsics de creació de dret internacional, obliga només aquell estat que les ha acceptat com a obligatòries per a ell;

b) Regna també, per la mateixa raó, **l'autocomposició** (*self-help*) com a forma de protecció dels drets individuals davant la seva lesió, en lloc de l'articulació de procediments institucionalitzats d'adjudicació i execució forçosa. Això vol dir que el dret internacional manca, en general, dels mètodes coercitius o adjudicatius de què estan dotats els drets nacionals. Si un estat no compleix les seves obligacions internacionals, no existeix una autoritat internacional amb un mandat general d'adjudicar judicialment si hi ha hagut o no violació d'una obligació, i forçar, en conseqüència, el seu compliment coactiu. Així és que el compliment de les obligacions internacionals queda sotmès, en certa manera, a la 'bona voluntat' dels estats.

Autocomposició i lliure compliment en dret internacional

En el dret internacional, les obligacions són acceptades pels estats mitjançant el seu lliure consentiment, no es presumeixen, per tant, obligacions derivades de la necessitat, el bé comú, etc. Però fins i tot existint consentiment de l'Estat, i obligacions que li són exigibles en el pla internacional, l'eficàcia d'aquestes obligacions depèn, més que del dret intern, de la seva motivació concreta per a seguir-les: **el lliure compliment**. La proximitat de l'acció requerida pel dret al sentit subjectiu de la justícia; la possibilitat d'acomodació dels interessos individuals a l'interès general del dret, etc. pot determinar al final la sort del compliment d'una obligació, de forma més important que el temor a les conseqüències de l'incompliment, especialment en certes àrees. L'efectivitat de l'obligació dependrà, per això, de la idiosincràsia de cada operador jurídic (major o menor poder per a enfrontar-se a les conseqüències negatives de l'incompliment, càlcul de costos i beneficis, caràcter oportunista o idealista del Govern, etc.). El fet que el dret internacional manqui, en general, de procediments judicials obligatoris per a les parts en una controvèrsia, o d'una força executiva general, fa menys rellevant l'amenaça d'una sanció per al compliment de les seves normes.

Cap d'aquestes característiques no impedeix entendre el dret internacional com un **conjunt ordenat de normes**, però totes limiten l'eficàcia última d'aquest dret. Com que els Estats Units no ha ratificat el Protocol de Kyoto (1997), les obligacions de reducció d'emissions de GEI allà establertes no li són exigibles. Com veureu, el Protocol de Kyoto **manca d'un tribunal internacional** que determini la violació de les obligacions per les parts, forci el seu compliment i fixi sancions per l'il·lícit, encara que no manca d'instruments específics d'aplicació.

Un altre problema que es deriva d'aquestes característiques del dret internacional públic se situa en el procés formal de creació de normes generals, és a dir, amb voluntat de ser obligatòries per a tots els estats. Encara que el nombre de subjectes de dret internacional públic sigui relativament baix (uns 200 estats), el caràcter altament heterogeni dels seus subjectes, per raó de la seva estructura política, desenvolupament econòmic, característiques territorials, població, etc., fa especialment complex assolir acords generals sobre qüestions concretes. L'elevada dispersió dels interessos nacionals en joc funciona sempre com a contrapunt als possibles interessos globals que impulsen un procés negociador. A més, això fa molt lent el procés de creació de normes generals del dret internacional.

1.1.3. Present i futur

Les grans potències de cada moment històric exerceixen un paper preponderant o hegemònic en la fixació i desenvolupament de les regles essencials del dret internacional. Són els propis estats, amb el paper predominant que tenen les grans potències, els que a través del seu compromís, han de transformar el dret internacional en la mesura necessària per a afrontar els reptes presents i aconseguir cotes més grans de justícia universal. L'extrema complexitat del món actual i del mateix dret internacional obliga a reflexionar sobre com s'han d'afrontar els canvis incessants de la realitat que regula.

El futur de la supervivència de la humanitat dependrà de la rapidesa amb què faci front el dret internacional, entre altres qüestions, l'avenç de la globalització en condicions mediambientals i socials sostenibles; és a dir, un creixement econòmic impulsat per l'obertura gradual dels mercats dels estats compatible amb el progrés dels drets humans econòmics, socials i culturals, i amb la preservació a llarg termini del mitjà que sosté la vida humana, la naturalesa (protecció del medi ambient).

Lectura complementària

Document 7
"El dret internacional del medi ambient", per Adriana Fabra. En aquest escrit, l'autora fa una presentació general de les característiques del dret internacional del medi ambient. Quan neix, per quines raons, en quina mesura les organitzacions internacionals i altres actors no estatals han fet avançar el seu ràpid desenvolupament, quin és la tipologia general de mecanismes d'aplicació, etc.

Activitat. Aspectes a analitzar

1) Segons la lectura del document 7[2], a més dels estats i les organitzacions internacionals, quins altres actors internacionals han estat determinants en l'evolució del dret internacional del medi ambient? Com incideixen en el procés d'adopció de decisions en matèria de medi ambient? Creieu que faltaria encara algun actor internacional rellevant en aquestes qüestions?

(2)**Document 7.** "El dret internacional del medi ambient", per Adriana Fabra. En aquest escrit, l'autora fa una presentació general de les característiques del dret internacional del medi ambient. Quan neix, per quines raons, en quina mesura les organitzacions internacionals i altres actors no estatals han fet avançar el seu ràpid desenvolupament, quin és la tipologia general de mecanismes d'aplicació, etc.

2) Relacioneu els mecanismes de creació de dret internacional i l'heterogeneïtat dels estats implicats en aquests processos normatius de vocació universal, amb el temps que transcorre des de l'inici de les negociacions de la CMNUCC o el Protocol fins a la seva entrada en vigor. La urgència de la qual apareix revestida en aquests moments l'agenda de mitigació de l'escalfament global pot estar ben resolta amb aquests processos d'adopció de normes?

3) Analitzeu la posició dels Estats Units respecte al canvi climàtic, expressat als documents 5 i 6[3] del mòdul I, amb les conseqüències que es derivarien d'una aplicació estricta del principi de precaució.

(3)**Document 5.** "Declaració del president dels Estats Units, George Bush, "Discussing Global Climate Change" (11 de juny del 2001) ". Recull les idees clau que han guiat la posició dels Estats Units en aquests últims deu anys en la qüestió del Protocol de Kyoto i el canvi climàtic.

Document 6. Decisió 1/CP 13 Pla d'acció de Bali, adoptada el 14-15 de desembre del 2007, en el 13è període de sessions de la Conferència de les Parts de la CM-

NUCC. Va ser adoptada per consens i, per tant, acceptada pels Estats Units i la resta de parts en el CMNUCC.

4) Relacioneu el principi que qui contamina paga amb les conclusions de l'IPCC als seus informes respecte a la identificació dels responsables de l'escalfament global.
5) Relacioneu el principi de cooperació amb les possibles obligacions que haurien d'assumir els PD respecte als PVD per a facilitar-los la seva implicació en la mitigació del canvi climàtic.